גליון 529 שנה ט"ו – וישב - חנוכה

מסביב לשולחן

נושא השבוע: **דיני אכסנאי בנר חנוכה**

המקור בפרשה: **עניינא דיומא**

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

מרן הגאון הגדול
רבי גרשון אידלשטיין שליט"א
ראש ישיבת פוניבז'

הטעם בהא דאכסנאי צריך להשתתף בפריטי בנרו של בעה"ב

הר"ן כתב בפ"ק דפסחים (דף ד' ע"א בדפי הרי"ף) וז"ל ומיהו איכא למידק בהאי כללא דהא הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה ע"י שליח ואפ"ה מברכין להדליק ואיכא למימר דכיון דאמרינן בפרק במה מדליקין דצריך לאשתתופי בפריטי כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו הרי אין המצוה יכולה להתקיים ע"י אחר עכ"ל.

בדברי הר"ן הנ"ל דמבואר שיש דין מיוחד בנר חנוכה שאינו יוצא אלא בשל עצמו, ועדיין צ"ב בזה שהרי דין זה שצריך להדליק בשמן של עצמו לא מצינו אלא באכסנאי במה שאמרו שצריך להשתתף בפרוטה, אבל בבעה"ב לא מצינו שצריך להדליק דוקא בשמן שלו, וא"כ אכתי קשיא קושית הר"ן דהוי מצוה שיכולה להיעשות ע"י שליח ואמאי מברכים להדליק.

ולכאורה אפשר לבאר בדברי הר"ן בשני אופנים, א' שהר"ן לא כתב שצריך להדליק דוקא בשמן של עצמו אלא כתב "אלא בשל עצמו", ומשמע שצריך שהמצוה תתקיים בדבר של עצמו או שידיק בבית של עצמו, ואם אין הבית של עצמו צריך להדליק בשמן של עצמו, ולכן בבעה"ב כיון שהבית שלו אין צריך שהשמן יהא שלו, אבל באכסנאי שאין הבית שלו צריך להשתתף בפרוטה כדי שיהא השמן שלו, וא"כ נמצא שאין המצוה יכולה להתקיים ע"י אחר, כי לעולם צריך שתתקיים בדבר השייך לו, ולכן מברכים להדליק. [ולא דמי לביעור חמץ שמברכים בעל אע"פ שאינה יכולה להתקיים בבית של אחר, דהתם הוא רק מפני שהחמץ בביתו וחייב לבער את החמץ מן הבית אבל אינו חיוב על הבית, משא"כ בנר חנוכה שהוא חיוב על ביתו ונמצא שאינו יכול להתקיים ע"י אחר]. והא דשאר בני הבית יוצאים בלי להשתתף בפרוטה אע"פ שאין הבית שלהם מ"מ כיון שגרים בקביעות בבית חשיב כשלהם לענין נר חנוכה.

ובאופן אחר י"ל, דכל מה שצריך שיהא השמן שלו היינו דוקא כשאינו מדליק בעצמו, אבל כשמדליק בעצמו א"צ להדליק דוקא בשל עצמו, ולכן בבעה"ב שמדליק בעצמו א"צ להדליק דוקא בשל עצמו, אבל אכסנאי שאינו מדליק בעצמו צריך להשתתף בפרוטה, ומשום שיש ב' אופנים לקיום המצוה, או במעשה ההדלקה או שידלק בממונו, ולכן נחשב שאין המצוה יכולה להתקיים ע"י אחר. והא דבני הבית יוצאים אע"פ שלא נשתתפו ולא הדליקו, היינו מפני שלאיש וביתו יש חיוב אחד להדליק, וכיון שאחד מהם הדליק קיימו כולם את חיובם. ולפי דרך זו אם בעה"ב ישלח שליח שאינו מבני הבית להדליק בביתו, כיון שאינו מדליק בעצמו צריך דוקא שיהיה השמן שלו, ואם השמן שלו נחשב כמו שקיים המצוה וממילא כל בני הבית יוצאים, כיון שנתקיימה המצוה ע"י ממונו של אחד מבני הבית.

ונראה להוכיח כהצד השני דגם אם הבית שלו צריך להדליק דוקא בשמן שלו ודלא כהדרך האי שכתבנו בביאור דברי הר"ן, דהנה במאירי לאחר שהביא את חילוקם של הראשונים והקשה מנר חנוכה כתב אלא שהם דוחקים שמאחר שצריך שיהא השמן שלו הרי הוא כגופו, וכתב ע"ז וז"ל, וכמה חלוש טעם זה ומה ענין כשהשמן צריך שיהא שלו שיהא נידון כאלו צריך לעשות בגופו וכו' עכ"ל. וממה שהביא המאירי את דברי הראשונים שצריך שיהא השמן שלו ולא הזכיר כלל אכסנאי משמע שגם כשמדליקים בביתו צריך דוקא שיהיה השמן שלו ולא מספיק מה שהבית שבו מדליקים שלו, וגם המאירי עצמו מסכים לדין זה שצריך שמן שלו, אלא שנחלק על הראשונים שאי"ז טעם שיחשב כאילו צריך להיעשות בגופו. ואע"פ שהרמב"ן והר"ן בלשונם כתבו שאינו יוצא "אלא בשל עצמו" ולא הזכירו בשמן של עצמו, ומשמע קצת דלאו דוקא שמן שלו אלא ה"ה בית של עצמו, מ"מ מסתבר יותר דכולם כוונו לדבר אחד וכוונת הרמב"ן והר"ן ג"כ כמש"כ במאירי.

ועוד יש להוכיח כן שהרי על שחיטת הפסח מברכים על השחיטה אע"פ שאין עליו מצוה לשחוט את הפסח אם אינו מנוי על פסח זה, וא"כ אין מצות השחיטה מתקיימת אלא בשלו ומדוע אין מברכים לשחוט, מאי שנא מנר חנוכה שמברכים להדליק כיון שאינו מתקיים אלא בשלו, וע"כ החילוק שבשחיטת הפסח מה שהפסח שלו אינו צורת קיום מצות שחיטה אלא זה היכי תמצי להתחייב בשחיטה, ולכן לא נחשב שאין המצוה יכולה להתקיים ע"י אחר, משא"כ בנר חנוכה דמה שצריך שיהא השמן שלו זה אחרי שמחוייב בנר חנוכה, שאופן קיום המצוה הוא דוקא ע"י שמן שלו, וא"כ נמצא שאינו מתקיים ע"י אחרים ולכן מברכים להדליק. ואם נאמר שכשהבית שלו מועיל אע"פ שאין השמן שלו, הרי מה שהבית שלו זה סיבת החיוב ואינו צורת הקיום, וא"כ מאי שנא משחיטת פסח ואמאי מברך בלמ"ד, וע"כ שצריך דוקא שיהא השמן שלו ולא מהני מה שהבית שלו.

ומעתה שדחינו את הדרך הראשונה בביאור דברי הר"ן מוכרחים אנו לומר כהדרך הב' שיש חילוק בין מדליק בעצמו למדליק ע"י שליח, שאם מדליק ע"י שליח צריך דוקא שיהא השמן שלו, ולכן מצינו את הדין שצריך שיהא השמן שלו דוקא באכסנאי, כי בעה"ב דרכו להדליק בעצמו וממילא אע"צ שיהא השמן שלו. [וע"ע מש"כ בענין זה בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סוף סימן קמ"ה].

מתוך שיעור המובא בספר 'אסיפת שמועות' חנוכה ופורים

עיון הלימוד

הרה"ג מרדכי קרליבך

שיעור שמן בהשתתפות האכסנאי

נחלקו הראשונים באם הנך ב' לשונות נחלקו, או דהלכה כתרווייהו, דדעת הרי"ף הרא"ש והרי"מ דהלכה כשניהם, ולכן שיעור זמן שצריך לעשות מעשה ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, וגם צריך שיעור שיהא דולק עד שעה זו, וצריך להניח שמן בתחילה עד שידליק כשיעור זה, אכן בתוס' כתבו דהנך ב' לשונות נחלקו, ולפי"ז נמצא, דלשטא בתרא מדליק כל הלילה, ועכ"ז שיעור השמן שיהא בנר סגי בשיעור זה.

והמהר"ל בנר מצוה העיר לדבריו למה נקבע שיעור זה של חצי שעה [שהוא השיעור שמשקיעה"ח עד שתכלה רגל מהשוק], אחר דמצות ההדלקה נוהגת כל הלילה כולה, ואינה שייכת לפרסומי ניסא של בני רה"ר.

ונראה, דהנה המהר"ל בספרו נר מצוה כתב [והביאו בחכם צבי סי' מ"ה], שצריך נרות שמן דווקא, ונרות בתוך כלי דווקא, שכן לשון נר היינו הכלי המחזיק את השמן, ולא בנר שעוה, ובאבי"ז [או"ח סי' ת"י ק] ארך בפלוגתת הפוסקים בזה, והעלה לדינא שלא להדליק אלא במה שיש בו שם כלי, ואף במדליק שעוה יניחו בכלי.

הלא מעתה נראה דבהך שיעורא דנאמר בשמן, אין זה שיעור בההדלקה בלבד שתהא הדלקה לחצי שעה, אלא הוא שיעור בחלוק שם 'נר', דכל שיש בו פחות משיעור חצי שעה אין לזה שם 'נר חנוכה' כל עיקר, [ואך דיקשה דלפי"ז שיטת מאן דאמר כבתה זקוק לה, דהרי בדאי שאין צריך להוסיף עוד שמן, וקשה דהלא אין לזה שם נר חנוכה, ונראה עפ"י מש"נ במקו"א דדין 'זקוק לה' אינו הדלקה מחודשת, אלא תיקון הנר].

הלא מעתה ניחא שיטת הראשונים דאף כמדליק בפנים אחר זמנה מדליק כשיעור, דכיון דשיעור זה אינו שיעור ב'ההדלקה' בלבד, אלא עיקרו גם שיעור ב'הנר', נקבע שיעור זה אף במקום שמדליק בבית, ואף דכלפי מצות ההדלקה סגי ברגע אחר [כהמהר"ם מרוטנבורג], מ"מ הרי מצוותה להדליק נר, ואין נר פחות מחצי שעה, שו"ר כן באבני נזר [או"ח סי' תק"ד סקי"ב], [ונפ"מ בזה אפשר שיהא מותר לכבות מיד אחר ההדלקה].

אכן במ"א [סי' תרע"ב סק"ב] ובפרי חדש [שם סק"ב] כתבו, דמי שהדליק אחר שקיעת החמה, ועד שתכלה רגל מן השוק נשאר כרביע שעה, הרי אינו צריך שיהא בנר אלא כשיעור זמן עד סוף שתכלה רגל, הרי להדיא דלא נאמר שיעור בנר חנוכה', אלא בההדלקה שיהא דולק עד שתכלה רגל מן השוק, [ואמנם המ"א הביא בשם האגודה דבכל גוונא בעינן שיהא דולק שיעור מיל, משמע דשיעור מיל הוא שיעור בה'נר חנוכה'].

עוד נפ"מ רבתא לדינא בזה, דהנה בשער אפרים סי' ל"ח הקשה במשמעות דברי הש"ס דכל השמנים שאין מדליקין בהם בחנוכה מדליקין בהם לנר חנוכה, ומשמע דמדליקין בשמן שריפה לחנוכה, וקשה דהלא כיתותי מכתת שיעוריה דשמן, והשיגו עליו האחרונים, שכבר מפורש הוא ברי"מ [פי"א תרומות הי"ח] דבדיעבד מדליקין בשמן שריפה לנר חנוכה, ומקורו בירושלמי, וע"כ דאין כאן ריעותא דכתותי מכתת.

ובחידושי הגרש"ש טויבש שבסוף הש"ס כתב עפמ"ש הגרע"א דבדבר שאי"צ שיעור ל"א כיתותי, וה"נ כל השיעור אינו אלא בשביל שיעור הדלקת השלהבת, ואין כאן שום דין שיעור בעצם השמן עצמו, אכן לאו סברא מוכרחת היא לדינא, שכן יעוין בשערי תשובה סי' תרע"א סק"א שדן בדין שמן של בב"ח לגרות חנוכה, והעלה א. דכיתותי מכתת שיעוריה, ואף דאינו מנשרפין אלא מנקברין אמרינן דמיכתת, ע"ש.

אשר נראה בזה דהדבר תלוי גם במש"נ, שכן אם עיקר השמן אינו אלא להכשיר את מצות הדלקת אור חנוכה, א"כ אין כאן שיעור בעצם השמן כלל, אבן למש"נ שיש שיעור בעצם שם נר שפיר יל"ד דכתותי מכתת

והאירני הרה"ג ר' יוסף שרשבסקי מב"ב לבאר פלוגתת הפוסקים בהלכות האכסנאי היוצא ידי חובתו בהדלקה של בעל הבית, דהנה מבואר בשבת שם שאכסנאי משתתף בפריטי, וכתב באגודה וז"ל, שמעתי שצריך להוסיף מה שיתן חבירו, וביאר הב"ח סי' תרע"ז, שצריך שיהא היכר שמוסיף עבור האכסנאי יותר ממה שרגיל, דאל"כ איכא חשדא, ועפ"ז כתב דסגי להוסיף אף פחות ממה ששילם האכסנאי, דמ"מ איכא היכר, עכ"ד.

ובאליה רבה תמה על דברי הב"ח וז"ל, טעם זה דחוק, גם מאי היכר יש, לפעמים אחד מוסיף על השיעור מעט, ע"כ, והיינו שמלבד מה שעצם הטעם שצריך היכר אינו מובן, גם ש"ע שאין היכר, ולזה העלה באליהו רבה לדינא שצריך להוסיף שמן כשיעור חצי שעה וז"ל, נראה לי טעמא שהמדליק מחרויב ליתן כשיעור חצי שעה מממונו, [עיין סי' תרע"ו], לכן צריך להוסיף כאלו, דאל"כ לא נתן הוא כדי חיובו, עכ"ד.

והדברים מתמיהים דהלא ודאי דקיום מצות הדלקת נר חנוכה מתקיים רק בחצי שעה שמשקיעת החמה עד שתכלה רגל מן השוק, ואיזה דין יש בכך שיש לאכסנאי שיעור שמן לח"ש מלבד ח"ש שמן של בעה"ב. והלא באמת כל השמן הניתותר מחצי שעה מותר בהנאה לשיטת הב"י סי' תרע"ז דכל השמן הניתותר יותר משיעור חצי שעה מותר בהנאה, וא"כ איזה קיום דין יש בשמן של חצי שעה שמביא האכסנאי, וצ"ע.

הלא למש"נ הדברים נפלאים, דחצי שעה הוא שיעור בעיקר שם הנר, והן הן דברי האליהו רבה דמאחר שנר חנוכה בעינן שיהא מממונו, כמבואר כן בדברי הר"ן בפסחים [דף ז :] להוכיח מהך דינא דאכסנאי משתתף בפריטי, הרי ממילא צריך שיהא 'נר' להבעה"ב לחוד, ו'נר' להאכסנאי לחוד, ומאחר שחלות שם נר הוא בצירוף השמן עם הפתילה, וצריך שהיא שלו, לכן צריך שיהא לכל אחד נר של חצי שעה.

ואמנם תרווייהו מקיימים מצוותם בהדלקה של חצי שעה שמשקיעת החמה עד שתכלה רגל מן השוק, מ"מ כלפי החפצא של שם נר דאית כאן, הרי שיש לכל אחד נר לעצמו, והדברים ברורים ומוכרחים.

דבר העורך

נרות האור המרצדים לתפארת בבתי ישראל בחג החנוכה הקרוב ילמדו אותנו שוב ויזכירו לנו את הנסים הגדולים.

אך בעיקר נזכור ונדע את מסירות הנפש של החשמונאים שהשליכו נפשם מנגד למען קדושת וטהרת עם ישראל.

יכלו הם להיפטר בקלות מטעמי טומאה הותרה בציבור וטצדקי שונים שאפילו מעוגנים בהלכה הפסוקה.

אולם בחרו הם לקדש את עם ישראל בדרך המהדרין, בדרך של מסירות נפש מוחלטת למען המשך הטהרה והקדושה.

זו דרכם, על כך אנו חוגגים, וכשאנו אומרים בימים ההם בזמן, הזה הכוונה היא לאותה הנהגה מופלאה של הידור המצווה, של ההשלכה של כל תירוץ וכל טצדקי למען המטרה הנעלה של קיום התורה והמצוות בדרך המשובחת והמפוארת ללא פשרות וללא חיפוש השתמטות כלשהי.

זו הייתה דרכם ומורשתם, אותה ננחיל במעשינו ולילדינו.

אשרינו שזכינו ואשרינו שנזכה לקיים דרך נפלאה זו.

שלמה יצחק הלוי
רוזנשטיין

הופיע שוב

שבט הלוי

חנוכה

ממרן הגר"ש בעל שבט הלוי שליט"א

חידושי סוגיות דרוש ואגדה

פסקי הלכה

להשיג בחנויות הספרים

לאור תחילת לימוד הלכות מקוואות במסגרת ארגון 'דרשו'

ניתן להשיג שוב את הספר הנפלא

מבאר המים

הכולל פירוש ביאור על השו"ע הלכות מקוואות, תוך בירור שיטות הפוסקים הראשונים והאחרונים

המעונין להשיג ספר זה יפנה לחנויות המובחרות או לטל: 4721 - 582

ת.ד. 41068 ירושלים - עורך ראשי: הרב שלמה רוזנשטיין - אין לקרוא בשעת התפילה וקריה"ת או ע"ח סדרי הישיבה - אין להסתמך להלכה למעשה על הדברים המובאים כאן

רבינו הגרי"ש אלישיב שליט"א

הרה"ג אליקום דבורקס

חיוב אכסנאי בנר חנוכה

נפסק בשו"ע או"ח סימן תרע"ז אכסנאי (אורח) שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה. וכתב המשנ"ב אפילו אם אוכל על שלחן בעל הבית לא אומרים דכבני ביתו דומה ומעיקר הדין די בנר אחד לכולם, כיון דאורח הוא ואינו סמוך על שלחנו בקביעות צריך להשתתף עמו. וכתב בבאר היטב בשם ספר גן המלך דאין צריך האכסנאי לתת חצי הוצאות של הנרות ובפרוטה שנותן מספיק, וההסבר הוא דבאמת אין צריך שהשמן יהא שלו דווקא אלא שכדי שיהא חשוב האכסנאי כאחד מבני ביתו צורך להשתתף בפרוטה בעי"ז נעשה כבן ביתו וכמי שיש לו שייכות למצוה, דאל"כ כיון דאינו דר שם וגם לא נתן ממון איך יצא ידי מצוה כיון שאין לו שום שייכות למצוה זו וע"י שיתן פרוטה קנה לעצמו שייכות למצוה. והאחרונים הקשו דהרי מעות אינן קונות ואיך קנה השמן בפרוטה, וכבר האריך בזה בשו"ת פני מבין או"ח סימן רכ"ג. בס' נתן פריו על הלכות חנוכה כתב דהפרוטה אינה כדי לקנות את השמן אלא שבפרוטה הוא שוכר חקל מבעה"ב ועי"ז נעשה כבן בית והוי בגדר נר איש וביתו, והרמב"ם בהלכות חנוכה פ"ד ה"א כתב דמצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד ומשמע שהעיקר הוא חובת בית ואי"כ כשנותן פרוטה ועי"ז בשכירות חלק מן הבית, דמעות קונות בשכירות הבית (עי' חו"מ סימן קצ"ה ס"ט) שוב הוא בגדר בני הבית והוא בכלל "נר איש וביתו".

וכותב השו"ע (שם) ואם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו ללא ברכה וכ"כ כנה"ג סימן תרע"ז מפני החשד, וכן כתב הרי"ף שבת דף כ"ג וז"ל "ה"מ דאשתתופי בפריטי הירא דלא פתח בבא לנפשיה אבל אי פתחו בבא לנפשיה מחויב לאדלוקי משום חשדא", וכ"כ הרמב"ם הלכות חנוכה פ"ד ה"א. וביומנינו שרובם ככולם להדליק נרות בתוך ביתם ולא בפתח הבית אינו צריך האכסנאי להדליק בפתחו אעפ"י שלא הדליקו עליו בביתו וכמו שמבואר מדברי הרשב"א בתשובה סימן תקמ"א במה שאמרו בשבת דף כ"ג חצר שיש לה שני פתחים שצריך להדליק בשניהם משום חשד, שעכשיו שנהגו להדליק בפנים בתוך הבתים אעפ"י שיש שם שני פתחים אינו חייב להדליק אלא באחת מהם שהכל יודעין שאין מדליקין בחוץ, וכך פסק הרמ"א (שם) ובשו"ת המהרי"ל בתשובה סימן פ"ה (עי' שו"ת יחו"ד ח"ו סימן מ"ג).

אעפ"י שהמחבר פסק שאם יש לו פתח לחוד צריך האכסנאי להדליק מקורו הוא מתשובת הרא"ש וכ"פ הטור (שם), ומקור דברי הרמ"א הוא תשובת הרשב"א. וכתב בס' כף החיים תרע"א אות ד"ג דהרא"ש והרשב"א לא חולקים, דהרשב"א מדבר במקום שנוהגים להדליק בפנים שאין ניכר כלל אפילו לעוברים בחצר הבית, והרא"ש מדבר במקום שנוהגים להדליק בפתח הבית וניכר לשכנים שבחצר וכך משמע בדרכי משה סימן תרע"א אות ט' (עי' שו"ת תפילה למשה ח"ב סימן נ').

ברכה על מצוה דרבנן שאינה אלא משום מראית עין

שנינו בגמ' שבת (כג.): אמר רב הונא חצר שיש לו ב' פתחים צריכה שתי נרות, אמר רבא לא אמרן אלא משתי רוחות, אבל מרוח אחת לא צריך, מ"ט משום חשד, דהיינו שמא בני עירו שילכו מצד זה ולא יראו נרות, יאמרו כמו שלא הדליק בפתח זה לא הדליק גם בפתח השני, אבל כשהן ברוח אחת הרי יראו שיש נרות בפתח השני. וכתב ע"ז בחידושי הר"ן, וז"ל: ומסתברא דכיון שאינו מדליק אלא משום חשד, לא מברך אלא על פתח אחד, וכן הוא להלכה בשו"ע או"ח סימן תרע"א ס"ח ברמ"א וז"ל "ואם מדליק בב' פתחים אינו מברך רק באחד מהם ובשני מדליק בלא ברכה, ובערוך השלחן הוסיף הטעם, כיון דאינו רק משום חשד", וכדברי הר"ן הנ"ל.

והנה מצאנו הלכה נוספת לגבי דין של "בן פקועה", דהיינו ולד שנמצא בבהמה אחר שנשחטה ונפקעה בטנה, וכך שנינו בגמ' חולין (עד): השוחט בהמה מעוברת ומצא בה עובר בן שמונה חדשים בין חי ובין מת, או בן תשעה חדשים מת, הרי זה מותר באכילה ואינו טעון שחיטה, בד"א כשלא הפריס על גבי קרקע, דהיינו שלא עמד על רגליו והלך, אבל אם הלך על גבי קרקע, טעון שחיטה מדרבנן, שלא יבואו להחליפו בבהמה גמורה ויאכלוה בלא שחיטה, והיינו משום מראית העין ולענין ברכה על שחיטתו כתב הרשב"א בתשובותיו סימן תקע"ח (הובא שם בהגהות רעק"א וכן הביאו הפרמ"ג שם) דיש לברך על השחיטה כמו על כל מצוות דרבנן וכ"כ בערוך השלחן, וז"ל: ויראה לי דצריך ברכה בשחיטתו דכיון דרבנן הצריכו לשחוט שייך לומר וצינו, כמו בכל מצוות דרבנן. ומקשה הפרי חדש (שם) דלענין נר חנוכה בב' פתחים פסק הרמ"א בשם הר"ן להלכה דאין לברך על פתח השני, כיון שהחיוב הוא רק משום חשד, ולענין שחיטת בן פקועה הביאו הפוסקים הנ"ל תשובת הרשב"א דיש לברך?

המתארח אצל אחרים

המתארח אצל אחרים וסמוך על שולחנם, כגון הנוסע מביתו לחוץ לארץ למסחר או לכל צורך אחר ושוהה שם זמן ארוך, וכן משרת הגר אצל בעה"ב והוא סמוך על שולחנו, כמו כן בחור שלומד בעיר אחרת וסמוך על שולחן בעל בית, הרי הם בכלל בני ביתו של מארחם, ויוצאים מעיקר הדין בנרות של בעה"ב (וגדר סמך על שולחנו לענין זה הוא שלושים יום). וכו' לאלו הנוהגים שרק בעה"ב מדליק, אך לבני אשכנז שכ"א מדליק לבדו, גם זה ידליק לבדו. ואם הוא נשוי ואשתו מדלקת עליו בביתו, הרי הוא יוצא בהדלקתה, ואינו צריך להדליק היכן שנמצא. אבל מי שגר בבית בעל הבית ואינו סמוך על שולחנו, צריך להדליק בעצמו, או להשתתף עם בעה"ב בפרוטה. היינו שיתן כסף לבעה"ב ויזכה בחלק מהשמן שבעל הבית משתמש בכל יום להדליק בו, או בעל הבית יתן לו במתנה ויקנה האורח את השמן ע"י הגבהה, היינו שיגביה את השמן ויכוין לזכות בחלק ממנו, מעט ממה שדולק בכל יום. ויוסיף בעה"ב מעט שמן יותר משיעור חצי שעה. וצריך לזכות בנרות כל לילה מחדש, או שיזכה בלילה הראשון בכל השמן והפתילות של כל הלילות.

השתתפות בשמן להדלקת נרות חנוכה

דע, דכאשר צריך להשתתף בפרוטה, אפשר להשתתף גם על ידי נתינת כסף לבעל השמן, אע"פ שכסף אינו קונה מטלטלין, כיון שמדין תורה קונה, כל הנפק"מ מדרבנן הוא למקרה שחוזר בו וכאן אינו חוזר בו. אך פשוט שיכול למשוך את השמן, או לזכות לו על ידי אחר.

ספרדי המתארח אצל אשכנזי

ספרדי המתארח אצל אשכנזי לא ישנה ממנהגו, ורק אחד מבני הבית ידליק (אף שהתוס' סוברוכן דעת המחבר, שא כל בני הבית ידליקו לא יהיה היכר שמוסיפים בנרות, כי יאמרו שיש הרבה בני בית וכל אחד הדליק נר אחד, וכאן אזלא טעמא דהתוס' [דבלא"ה הבעה"ב שנוהג כרמ"א ובני ביתו מדליקין], ואעפ"כ לא ישנה ממנהגו, כי הספרדין נוהגים שתמיד רק אחד מדליק).

(אשרי האיש ח"ג)

ואולם, באמת בשו"ת בשמים ראש סימן רפ"ג פסק דאין לברך על בן פקועה דהוי ספק ברכות להקל. והנה הכרתי ופלתי והברכ"י שניהם מתנבאים בסגנון אחד, דיש לחלק בין חצר שכיון שכבר קיים מצות הדלקת נ"ח בפתח אחד כראו ובירך על ההדלקה, י"ל דלא יברך על הדלקת הנר בפתח שני כיון דמשום חשד מדליק וכבר נפטר בהדלקה ראשונה, משא"כ גבי בן פקועה הרי אין דרך לשחוט שנים, אלא על הרוב ישחטנה לבדה ובכה"ג דמקיים המצוה בשעתה הראשונה אפשר דאף הר"ן מודה דיברך. (עי' שו"ת רב פעלים יור"ד ח"א סימן ל"ז). הפליתי מוסיף נופך קצת, וז"ל: פירוש שלא יברך בב' פתחים רק בפתח אחד ומוציא את חבירו, דכיון דהוא משום חשד, הני ב' פתחים שייכי אהדדי וכחד יחשב ומברך אחד ופוטר חבירו, ויוצא מדבריו דאם הפסיק והסיח דעת לאחר שבירך והדליק בפתח האחד, דאז א"א לפטור א"ע בברכה שבירך בהדלקתו בפתח אחד כיון שהפסיק, וכ"כ בשו"ת שבט סופר או"ח סימן ג'. ועפי"ז כתב בשו"ת מכתם לדוד או"ח סימן כ"ג, במי שיש לו ב' פתחים שמברך באחד, ויום אחד שהיה טרוד ציוה שידליקו וכן עשו והדליקו בפתח אחד, ועד שלא הדליקו בשניה הוא בא, ופסק דיכול לברך כשמדליק בפתח הב'. וצריך לומר דלפי הבנת הברכ"י בעצם גם על הפתח יש חיוב לברך וכמו בשחיטת בן פקועה, רק כל החיוב ברכה הוא משום חשד דבלא"ה הוא מברך כשמדליק בפתח האחד, וא"כ כ"ז שייך רק אם הוא בעצמו הדליק בפתח אחד ובירך שם, או לא תקנו לברך על פתח ב', אבל אם אחרים הדליקו וברכו שם, והוא בא להדליק אצל פתח השני, צריך לברך דכך הוא הדין שעל חיוב משום חשד מברכין.

והנה כתב ספר פרשת דרכים דרוש ראשון, וז"ל: פשיטא לי דהא דבן פקועה שרי בלא שחיטה, היינו דלא בעי שחיטה, אבל לחתוך תחיכת בשר ממנו ולאכול ממנו בעודו חי אסור, דלא גרע ממפרכסת דאסור לאכול ממנה קודם שתצא נפשה, לרש"י משום אסמכתא דרבנן דלא תאכלו על הדם, ולרמב"ם הוא איסור דאורייתא. וא"כ בן פקועה קודם שתצא נפשה אסור לאכול ממנה, אלא דמצד הדין מועיל גם נחירה, אבל חכמים אמרו שצריך ג"כ בבן פקועה שתהיה מתה ע"י שחיטה דוקא כמו שאר בהמה, ועפי"ז כתבו האחרונים ליישב הקושיא דכיון שהבהמה כמו שהוא חי לא הותר לאכול, וחכמים אמרו שתהיה אכילה ע"י שחיטה, א"כ מעלת השחיטה לא משום חשד בדוקא, דגם משום איסור אחר צריך להמית, וחכמים אמרו ע"י שחיטה שפיר מברך. משא"כ הדלקת נר חנוכה אין לו שום תכלית אחר רק משום מראית עין.

ונראה להסביר דברי הפרשת דרכים עפי"מ שחקרו האחרונים בהיתר העובר שנמצא במעי עמו, האם הוא מפני שחיטת האם פעלה אף על העובר, והר"ז כאילו נשחט גם העובר, או שגזירת הכתוב היא שכל שהותרה הבהמה בשחיטה מותר כל הנמצא בה אבל לא שעצם פעולת השחיטה ישנה בהעובר (עי' לב אריה חולין ע"ד, צפנת פענח מאכלות אסורות פ"א ה"ו, נאות יעקב סימן כ"ב, חת"ס יו"ד סימן י"ד, אתוון דאורייתא כלל י"ד, אמרי בינה שחיטה סימן י"ג, שו"ת בית יצחק ח"א ס"י, משך חכמה פרשת וירא, תורת מיכאל סימן מ"ב ובמועדים וזמנים ח"ה סימן שי"ט). ועפי"ז י"ל דהפרשת דרכים סובר שהא דבן פקועה אין בו דין שחיטה לאו משום שחושבים אותו כאילו שחוט, דא"כ ודאי פקע ממנו איסור אבר מן החי, אלא דבן פקועה אין צורך בשחיטה כלל, וא"כ דוקא מדין שחיטה התמעט אבל נחירה צריך. וכיון דבבן פקועה שהפריס אמרו רבנן שצריך לשחוט בשחיטה ממש, א"כ גם אם הוא משום מראית העין מברכין על שחיטתו שהוא גם לתועלת להוריד איסור אבר מן החי שיש בבן פקועה (עי' זכר יצחק, סימן ל"ה).

ועוד נראה לתרץ עפימש"כ הט"ז ביו"ד סימן א' סק"ג, וז"ל: ונראה דאחד יכול לשחוט והשני מברך, דברכה של שחיטה אינה באה על השחיטה עצמה, שהרי אין לשחיטה חיוב אם אינו רוצה לאכול, אלא עיקר הכוונה ליתן שבח למקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה, ובזה ודאי כל ישראל שייך באותה דרגה, שהרי על כולם יש איסור שלא לאכול נבילות, אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בזמן שחיטת שום בהמה. ולפ"ז יוצא בדברי הט"ז דברכת השחיטה הוא ברכת השבח, ועפי"ז כתבו ליישב דבאמת י"ל דעל מצוה שכל חיובה הוא רק משום חשד אין לברך ברכת המצוות, וכדברי הר"ן

הרה"ג אלחנן פרץ

גינת ורדים

ידוע מה שכתב בספר גינת ורדים כי כל דין פריטי המוזכר בהלכה שיתן אכסנאי למארח שלו כדי לזכות במצוות נר חנוכה, יסודו במי שמביא מאכלים עמו. אבל אורח שנמצא אצל בעל הבית ואכילתו משל בעל הבית אין צריך לזה פריטי משום שזה ביתו לענ עתה, שהרי משל בעל הבית הוא אוכל.

פרי חדש

ידוע מה שכתב הפרי חדש והביאו הביה"ל סי' תרע"ז שדין אכסנאי הוא למי ששוהה ימים רבים ומתאכסן, ומשמעות דבריו כי אירוח של יום או יומיים אין בו דין אכסנאי וחייב האורח להדליק גם בביתו לפי שלא נעקר ממנו דין נר איש וביתו. וכן מורה וכא מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א. אכן יש חולקים בזה ומנהג העולם שהנוסעים לשבת מדליקים בבית המארח או סומכים על הדלקתו ולא מדליקים בביתם (אף שהיה ראוי להם לבקש משכנם שיכנס וידליק, להשוש לדעה הנ"ל).

אמור מעתה

והנה הסתפקתי שמא כל דברי הגינת ורדים הנזכרים שאורח האוכל משל בעל הבית לא צריך להשתתף בפריטי היינו דווקא באורח שנמצא אצל המארח כל שמונת ימי החנוכה כדעת הפרי חדש, שזה אורח יקרא, והוא סמוך על שולחן בעל הבית לאותם ימים ומשום כך אין צורך לו בפריטי. אבל הנמצא יום או יומיים שמא אין שהייתו ומאכלו אצל בעל הבית מחשיבתו כאחד מאוכלו שולחנו והיה חייב פריטי גם לדעת הסוברים שמדליקים נרות בבית המארח אפילו אורח אחד, היינו דווקא בפריטי.

סמוך

קשה להגדיר ביתו של בחור ישיבה, אם הדבר תלוי במי שזן ומפרנס אותו הרי ביתו במקום שגדל שם בילדותו. אם הדבר תלוי במספר הימים אשר הוא חונה בישיבה הרי רוב זמנו בישיבה והוא אוכל שם ושם עיקר מושבו. ואם ימי החנוכה עצמם קובעים שמא כיוון שנמצא בביתו בימים אלו ולפעמים יותר מהזמן שנמצא בישיבה (ללמדנו לב). ונ"מ רבתה יש בזה אם הלקח הוריו פוטרתו למנהג הספרדים שנהגו כדעת התוס' שרק בעל הבית מדליק ואין אחר עמו (לענייו פסח נהגו להחשיב את חדרו כביתו, לענייו נרות שבת משמעות הביה"ל בסי' רס"ג שגם בהם נאמר נר איש וביתו ומקום ההלכה הוא במקום שאש ביתו, יש להסתפק כנ"ל).

בית המדרש

ידוע כי משמעות לשונים שאפשר להדליק בתוך הבית, ורבים נוהגים כן, אם כי יש שמדייקים בדעת הרמב"ם שהלכה כזאת מעבכת והיא פסולה אפילו לענייו דיעבד אם לא פונה לרשות הרבים. כמו כן ידוע שנהגו להדליק בבית הכנסת ובכרך ואפשר שהלכה זו נחשבת כמדליק במקום הפתוח לרשות הרבים. והנה נהגו בכל הישיבות להדליק בבית המדרש והלכה זו כמובן נעשית לצורך הרבים, אפשר כיוון שהרבים אוכלים בשולחן הישיבה וספונים בתוך כתלי הישיבה ובפרט אם אנו אומרים שביתם הוא הישיבה, הלכה זו תועיל להם גם בלי להסתתף בפריטי ולדעת הגינת ורדים שהזכרתי. וממה נפשך, אם ביתם הוא מקום המגורים בילדותם, הרי אביהם הלקיח, ואם ביתם הוא בית המדרש, הרי הלקיחו עבורם. ואפשר כי פריטי אין צריך משום שהם סמוכים שם (התשלום לישיבה אפשר גם הוא פריטי).

לקראת ימי החנוכה יצא לאור

הספר המופלא אוצר בלום בעניני שבח והודעה

"להודות ולשבח"

מהגאון רבי **משה מן** שליט"א – ר"י באר יצחק

ובו נערכו כל עניני שבח והודאה מדברי קדמונינו

בצורה מופלאה ובהירה

לרגל חשיבות הענין ניתן להשיגו

עתה במחיר מוזל ומסובסד

פרטים ולהזמנה מרוכזת: 052-7659092 052-7637929

עקרי הענין

הרב נחום זאב הלוי רוזנשטיין

נאמר במסכת שבת כג ע"ב אמר רב ששת אכסנאי כלומר אדם שמתארח אצל אחרים חייב במצוות הדלקת נר חנוכה, וכך נפסק להלכה רמב"ם פ"ד הי"א, טור ושו"ע סי' תרעז סעיף א'. וכתבו הראשונים שהוא חייב בכך, אע"פ שאין לו בית ר"ן שם. וביארו הראשונים שרב ששת מחדש שמצוות הדלת נר חנוכה, אינה כמצוות מזוזה שמי שאין לו בית אלא שהוא אכסנאי אצל חבירו פטור ממזוזה ר"ן שם, ולדעתו זה החידוש באכסנאי . והפמ"ג שהחידוש באכסנאי הוא שאינו כבני הבית הנפטרים בהדלקת בעל הבית, וכן משמע בראי"ש ואין אומרים שמאחר שאמרו חכמים שאת הנר חנוכה צריך להניח על פתח הבית, יתחייב בו רק מי שיש לו פתח, כמו במזוזה, שאין הדבר כן, מפני שנר חנוכה אינו חובת הפתח אורחות חיים שם, שכן מי שיש לו כמה פתחים אינו מדליק אלא באחד, אע"פ שחייב במזוזה בכולם, וכן הוכיח האורחות חיים מהדר בעלייה שחייב בנר חנוכה אע"פ שפטור ממזוזה.

אין האכסנאי יוצא ידי חובת הדלקת נר חנוכה בנרו של בעל הבית מאירי שם כג ע"א, וכ"כ הרא"ש פ"ב סי' ה, והוסיף שאכסנאי אינו בכלל "איש וביתו" [לגירסת הג"א, ולפנינו "איש ואשתו"], וכך נפסק בטור ובשו"ע סי' תרעז סעיף א'. אף על פי שהאכסנאי אוכל על שלחן בעל הבית פמ"ג שם א"א ס"ק ג, וכן מבואר בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תקמב. והאכסנאי חייב להדליק בעצמו רבינו חננאל שם, טור שם, מאירי שם ר"ן פסחים ו ב, לבוש שם ואליה רבא ס"ק א' בדעתו, שיירי כנסת הגדולה סי' תרעז הגהות בית יוסף, וכ"כ בהגהות הטור שם בשם מהר"י ברונא, מאמר מרדכי סי' תרע"ז ס"ק ה. או שישתתף עם הבעל הבית בפרוטות כדלקמן ע"פ הגמרא.

עוד מצינו בגמרא שם שבת כ"ג ע"ב אמר רבי זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא. כלומר שרבי זירא בתחילה קודם שהתחתן כשהיה לומד תורה בעיר אחרת, היה משתתף בפרוטה עם בעל הבית, כלומר שהיה משתתף עם הבעל בית בתשלום על השמן שבו הדליק בעל הבית את נרות החנוכה. ואף אם קנה הבעל הבית את השמן היה נותן לו פרוטות, תמורתם היה הבעל הבית מקנה לו חלק משמן בו הוא ידליק את נרות החנוכה, ובכך הוא יצא ידי חובה. וכך נפסק להלכה רמב"ם פ"ד הי"א. טוש"ע שם, חיי אדם כלל קנד סי' לב, וכע"ז במאירי שם. וראה במאירי שם שצריך האורח ליתן פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן או ידליקו כל לילה ולילה בשמן משותף, אבל לא ידליקו זה לילה אחד וזה לילה אחר, והובא בבאה"ל ריש תרעז באכסנאי.

הרשב"א כתב שהאורח צריך להיות שותף עם הבעל בית בפתילות שו"ת הרשב"א ה"א סי' תקמב והובא בפר"ח תרעז א, ובפמ"ג מצדד שצריך האורח להיות שותף על הבעל הבית בשמן ובפתילות עי' פמ"ג תרעח א"א ס"ק ג. וביארו האחרונים שאינו צריך לתת לו חצי ההוצאות, ודיו בפרוטה גינת ורדים ח"א קונט' גן המלך סי' מ, והובא בבאה"ט שם ס"ק א, פמ"ג תרעז א"א ס"ק א, על פי גמ' הנ"ל, ועי"ש בפמ"ג שמ' באי"ר שצריך לתת לבעה"ב כשיעור שידלק חצי שעה, וצ"ב.

אם הבעל הבית חפץ בכך הוא יכול להקנות לאורח במתנה ללא תמורה חלק בשמן ובפתילות באחד מדרכי הקנין, והאורח יוצא בכך ידי חובה רשב"א שם, מג"א ס"ק א בדעת הרשב"א, ושעה"צ ס"ק ט.

כתבו הראשונים שכאשר האורח משתתף עמו בהדלקה ונתן לו פרוטות או כשהקנה הבעל הבית לו חלק בשמן, צריך הבעל הבית להוסיף מעט שמן בנר, על השמן שראוי לדלוק חצי שעה, שהיה מניח בו בלא זה, אגודה שבת פ"ב אות לב, הובא בב"ח שם, ומשנה ברורה ס"ק ג, ומחצית השקל שם ס"ק א.

בן גדול הדר בבית אביו צריך להדליק הדר בבית אביו צריך להדליק אורחות חיים אות יד בשם י"א, ועיין כנה"ג תרעז, מאירי שם בשם חכמי התוס' שכתבו "להדליק או להשתתף", ואף על פי שהוא סמוך על שלחן אביו דינו כאכסנאי, אורחות חיים שם בשם י"א, [וכתב שם "והואיל ואין ידו כיד אביו" ונראה שר"ל שאין כל צרכיו על אביו]ף באה"ל תרעז ס"א בדעת חכמי התוס' שבמאירי הנ"ל ויש סוברים שדוקא כשאינו סמוך על שלחן אביו דינו כאכסנאי, אבל כשהוא סמוך אינו צריך להדליק דעה א' באר"ח שם (וכ"כ מהר"י אבוהב בשמו, והובא בב"י שם, ולא הביא דעת הי"א הנ"ל), כלבו סי' מד.

ויש סוברים שיש חילוק בעצם בין בן הדר אצל אביו לאורח שהוא אדם זר, שבן הדר אצל אביו אינו חייב להדליק וכ"כ אינו חייב להשתתף בפרוטות שלא חייבו אורח להדליק אלא אם כן הוא זר שאינו מכלל בני הבית, שאף על פי שזר האוכל על שלחן בעל הבית דינו כאכסנאי פמ"ג סי' תרעח א"א ס"ק ג, ונראה שר"ל שסמוך על שלחנו. ועי"ש שעבדו העברי הוא בכלל בני ביתו, ונראה שכוונתו למשרת. אבל כל מי שהוא מבני הבית אינו צריך להדליק מאירי שם, וכ"נ בפמ"ג שם, וראה בביאור הלכה שם שכתב בדעת המאירי שמדובר בבן הסמוך על שלחן אביו ועי"ש שמ' במאירי שבחורים הסמוכים על שלחן בעל הבית חייבים להדליק, וכן כ' בשם פר"ח. ויש שחלקו על החילוק הנ"ל, וכתבו שאין הבדל בעצם בין בן גדול הדר אצל אביו לבין אורח שהוא אדם זר, הסמוך על שלחן בעל הבית, שאף אורח זר נחשב מבני הבית מחצית השקל שם ס"ק א בבאור ראית המג"א שם, והטעם שחייבו אכסנאי [-אורח זר] האוכל על שלחן בעל הבית, להדליק נרות חנוכה, היא, שהאורח הוא עתיד לחזור למחרת לביתו, ואינו מכלל בני הבית פמ"ג תרעז א"א ס"ק ג, וראה בפרי חדש פר"ח ס"א שכתב שאף המתארח כל ימי החנוכה דינו כאכסנאי.

הנפקא מינה בין שני הדעות הנ"ל, שלפי הדעה השניה שאין הבדל בעצם בין אורח זר לבן הדר אצל אביו - הבחורים שלומדים שלא בעירם, ואינם אוכלים בפני עצמם, אלא סמוכים על שלחן בעל הבית, הם נחשבים כשאר בני הבית, ואינם צריכים להדליק נרות חנוכה, ולא להשתתף בפרוטות עם בעל הבית מג"א ס"ק א: ואפשר, והביא ראיה מהבית יוסף, ומשמע שאפילו אין כל צרכיו על בעה"ב אלא סעודתו בלבד קרוי סמוך על שלחן בעה"ב, וכך משמע בפמ"ג הנ"ל. ועיין במשנה ברורה סי' תרעא ס"ק ח ותרעז ס"ק א שה"ה משרת הסמוך על שלחן בעה"ב בקביעות.

מעשה רב

עורך הרב הלל מן

האור שחזר להאיר ליהודי וילנא

בביהמ"ד הגדול בוילנא עמד בצד דרום מנורת נחושת עשויה דגומת מנורת ביהמ"ק, יופיה היה לפה בפי רבים, עד כי בשנת תרע"ד החליטה ממשלת רוסיה כי מקומה במוסקבה.

על כסא הרבנות אותה עת ישב הגה"צ רבי יהושע העשיל, יהודי וילנא עברו תלאות רבות, המיסים הרבים שהוטלו עליהם הכריעו את ממונם, ובלית ברירה נלקח ביהמ"ד הגדול כערבון על תשלומי המיסים. בצר להם פנו הידוים לבית החיים לשפוך שיח כדי שיקומו גאוניה וצדקיה של וילנא ויבקשו רחמים, אך גם צעד זה נמנע מהם.. משהבחינו היהודים כי קיצם קרב החליטו לשוב בתשובה שלימה, אך ביהכ"נ נעול על בריח..

נמצאו מנין יהודים ישישים יראים ושלמים שיצאו בחשאי את העיר לעיירה טרוקי ומשם דרך מערת סתרים שהוליכה עד ביהכ"נ הגדול ובאמצעיתו של הלילה הדליקו נרות וערכו תיקון חצות בדבקות גדולה, משהגיעו למילים 'בהיכלך שמיר ושית' נשמע קול בכי תמרורים ונשא בחשבת ליל על כפני כח רחוב היהודים שלא ידעו מקור הבכי מהו.

לא עברו ימים רבים וקול על ה'בת קול' הבוכה ומיילל בחצות הליל בביהכ"נ, הגיע אל הדוכס בעצמו, והוא בלווית משרתיו רכובים על סוסים החליטו לראות ולהתרשם מכך בעצמם, הם בדקו בכל צורה שדלתות הביכ"נ נעולים היטב, נטלו סולם ועלו לראות ממעל מה מתרחש פנימה, ולנגד עיניהם נראו עשרה ישישים עטופים בגדי לבן כמתים ומיללים ובוכים, עד כי נבהל הדוכס ביותר, ושב מיד לביתו, בחלומו ראה את אחד היהודים שהבחין בהיותו בביהכ"נ עומד לציבו ומדבר אליו דברים קשים:

'דע לך דוכס!! עד מתי תחזיק את ביהכ"נ סגור וחתום לחלל שמו הקדוש? כבר עברת את המדה ואם להבא לא תתן ליהודים להתפלל בו סופך יהיה מר מאד!!!'.

למחרת קרא הדוכס לראש הקהילה והודיעו כי מוכן הוא לפתוח את שערי ביהכ"נ ובלבד שימשכנו אצלו חפץ יקר ממנו למשכון, בהתיעצות עם המרא דאתרא רבי יהושע העשיל הוחלט למשכן את המנורה שכן כל מהותה נס הוא והיהודים מלומדים בנסים יכולים לצפות לנס.. שמח הדוכס על קבלת המנורה והניחה לפני פסיליו, בכך חשב יכפר חרון אפו של אלוקי הידוים.. אך המנורה החלה להעלות עשן רב והשחירה כל פסיליו, והדוכס שחשש לשלומו הצניע את החנוכיה ושמרה בהדרת כבוד.

והנה הגיעו ימי החנוכה, ומשרצו להכין את החנוכיה במקומה להדלקה נזכרו הכל כי היא ממושכנת אצל הדוכס, ניסו להניח חנוכיה אחרת קטנה יותר כל כל הנרות שהודלקו בה ואפילו גדולים וטובים דעכו מיד ונכבו, הבינו הכל כי רמז הוא משמים לפדות המנורה הגדולה שלהם שלא תשאר בידי עכו"ם.

מיד למחרת בא' דחנוכה התחילה חברת 'נר תמי' לקבץ כספים מיהודי האיזור כולו, מספר שנים לקח לאסוף סכום גדול של מסים אותם חייבים לדוכס, וביום א' דחנוכה שנת תצ"ג היה ליהודי וילנא אורה ושמחה, החנוכיה שבה להאיר במקומה בביהכ"נ הגדול, והכל באו לשמוע ביום א' את הברכות שביטאו היטב את תחושת הכל - 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'.

הנושאים הבאים

וישב - דיני אכסנאי בנרות חנוכה, ענינא דיומא.

מקץ - הפסקה

ויגש - משכן שילה וביהמ"ק, ובנימין בכה על צוואריו (מ"ה, י"ד), על משכן שילה שעתיד להיות וכו', מגילה טז:

ויחי - קבורה בארץ ישראל - אל נא תקברני במצרים (מ"ז, כ"ט) לא קיבל עליו צער מחילות, כתובות קי"א.

שמות - הענו בהלכה - כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך (ד', י"ט), שירדו מנכסיהם, נדרים סד:

מוסד הרב קוק

מוסד הרב קוק

חדש

שפתי דעת על התורה

מהגותו הרעיונית

של ה"שפת אמת"

על חמישה חומשי תורה

מכון ירושלים

יצא לאור מחדש

הספר

מחנה יצחק

על התורה

להגאון רבי יצחק קוליץ זצ"ל

רבה של ירושלים ונשיא המכון

להשיג בחנויות הספרים

גנוזות

עורך הרב הלל מן

רבי שלמה ברמן – ראש ישיבת פוניבז'
[תרפ"ח - תשס"ה] מכתב ידו

בדין אכסנאי בהדלקת נרות חנוכה

איתא בגמ' בשבת כ"ג א' אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה, ואין מבואר דחייב להדליק בעצמו, אמר ר"ז מריש כי הוינא בי רב הוי משתתפנא בפריטי בהדי אשפיזנא, בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדלקא עלי בגו ביתאי, ומבואר בגמ' זו ג' מימרות, א. דר"ש מחדש דאכסנאי חייב בנר חנוכה, אמנם לא מבואר האם מדליק בעצמו או יוצא ידי"ח בהדלקת אחרים, ב. ר"ז מחדש דאכסנאי אע"פ שהוא חייב בנר חנוכה, מ"מ א"צ להדליק בעצמו, וסגי להשתתף בפרוטה עם בע"ב. ג. ועוד מבואר דאכסנאי שמדליקים עליו בביתו א"צ אפי' להשתתף בפרוטה.

ובאמת דברי הגמ' צ"ב, מדוע היה הו"א שאנסנאי לא יהי' מחוייב בנר חנוכה, ומצאנו בזה מחלוקת ראשונים, דהרא"ש כ' דהחידוש של רב ששת דאין האכסנאי יוצא בנרו של בע"ב, ולא הוי כאיש ואשתו דהיינו דכמו שמצאנו שכל בני הבית יוצאים בנרו של בע"ב, היה מקום לומר שגם האכסנאי שדר עכשיו בבית הזה יוצא ידי חובתו בנרו של בע"ב, וזהו חידושו של ר"ש דאכסנאי חייב בנר חנוכה ואינו יוצא ידי"ח בנרו של בע"ב.

דהנה בעיקר דין נר איש וביתו כ' רש"י בדף כ"א ב' ואיש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד, וכ' שם הפנ"י דבאמת נר חנוכה הוי חובת גברא, דכל אחד ואחד מחוייב בהדלקה, ובאמת מעיקר הדין הוי מצוה שבגופו שא"א שאחד יוצא את חבירו בהדלקה, רק דבעיקר התקנה הקילו שמספיק נר אחד לכל בני הבית, ולכן סגי בנר אחד לאיש ולכל בני ביתו. ובאמת יש לדון בקולא זו האם פי' הקולא היא שאחד מוציא את כל בני הבית, או דהוי קולא דאין בני בית מחויביים כלל.

וע"ז אומר הרא"ש דהוי ס"ד דהקולא של נר איש וביתו אינו דוקא על בני ביתו של בע"ב, אלא על כל מי שנמצא בבית, וגם אכסנאי הוי בכלל, ויוצא יד"ח ברנו של בע"ב, וזהו מה שחידש ר"ש, דדוקא בניו ומשפחתו של בע"ב הוי בכלל נר איש וביתו, אבל לא אכסנאי, ולכן אכסנאי חייב בנר חנוכה.

ולפ"ז ר"ז מחדש חידוש נוסף, דלכאו' כיון דהאכסנאי חייב בנר חנוכה הוא צריך לקיים את כל המצוה בעצמו, ור"ז מחדש דסגי במה שהוא נותן פרוטה לבעה"ב, אע"פ שאינו מדליק בעצמו. וצ"ב דכיון דנ"ח הוי חובת גברא, וגם אכסנאי מחוייב בה, א"כ מדוע הוא יכול להשתתף בפרוטה, הרי אינו מקיים את המצוה בעצמו.

וכתבו בזה האחרונים דהוי קולא מיוחדת באכסנאי, שא"צ להדליק בעצמו, וסגי בשותפות במצוה, דכמו שהקילו על בני ביתו שא"צ להדליק כלל, הקלו על האכסנאי שא"צ להדליק בעצמו ויוצא ידי חובתו בהשתתפות בפרוטה.

ובאמת במ"ב בסי' תרע"ז בביאור הלכה בד"ה עמו הביא מהאחרונים דרק אכסנאי סגי לו להשתתף בפרוטה, אבל שני בע"ב הדרים בחדר אחד חייב כל אחד להדליק בעצמו, ואינם יכולים להשתתף בפרוטה, והביאור הלכה הביא דיש חולקים ע"ז עי"י"ש, וההבדל בין אכסנאי לב' בעה"ב הוא דכיון דחיוב נר חנוכה הוי חובת גברא, באמת כל אחד ואחד היה צריך להדליק בעצמו, ורק דחז"ל הקילו דסגי בנר איש וביתו, דבני הבית אינם חייבים להדליק, ואכסנאי אע"פ שאינו בכלל בני הבית והוא חייב בנר חנוכה, מ"מ הקילו לו דא"צ להדליק בעצמו, וסגי להשתתף בפרוטה כיון דהוא אכסנאי אצל בעה"ב וסמוך על שולחנו של בעה"ב, אבל ב' בעה"ב שאין אחד סמוך על חבירו כלל, אין אצלו שום קולא, וממילא כל אחד צריך להדליק בעצמו, ולא סגי להשתתף בפרוטה, דהרי כל אחד מחוייב בעצמו להדליק, דנ"ח הוי חובת גברא, וכיון דכל אחד אינו סמוך על שולחן חבירו, לא הקילו אצלם להשתתף בפרוטה.

ניתן להשיג את הספר

רץ כצבי

ירח איתנים

מאת צבי רייזמן לוס אנגלס

בירורי הלכה

חנוכה • עשרה בטבת • תעניות

ד' פרשיות • פורים

נושאים אקטואליים ומגוונים

שאלות מצויות וידיעות רבות ומעניינות

שיעורים ומאמרים מקיפים ומרתקים בשפה

ברורה וקולחת

לימוד המוסר

הרה"ג ירחמיאל קראם

'אכסנאי בנר חנוכה'

הגמרא בשבת אומרת: 'אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה'. אורח המתארח באכסניה חייב בנר חנוכה. 'אמר רבי זירא מריש כי הוינא בי רב' כשהתארחתי בביתו של רב 'משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא' קניתי לי חלק בנר חנוכה של בעל הבית בו התארחתי. 'בתר דנסיבי איתתא' כשהייתי אורח אחרי שהתחתנתי 'אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי'. החיוב של אורח להשתתף בנר חנוכה שמדליק המארח הוא רק כשלאורח אין בית אבל אם האורח נשוי ויש לו בית הוא יוצא ידי חובתו בנר חנוכה שמדליקים בביתו.

אנו מוצאים ברבותינו הראשונים שהשוו את חיוב נר חנוכה לחיוב לקבוע מזוזה בפתח הבית. הר"ן על הגמרא שהבאנו כותב שיש כאן בגמרא חידוש 'דלא תימא דין נר חנוכה כדין מזוזה דכל מי שאין לו בית פטור ממזוזה' שהייתי חושב שכמו שאורח שאין לו בית והוא מתארח בעת באכסניה אינו חייב להיות שותף במזוזה שעל פתח בית המארח, כך היית חושב שגם מי שאין לו בית והוא מתארח לא יהיה חייב בנר חנוכה. ולכן הגמרא מחדשת לנו שיש הבדל בין חובת המזוזה לנר חנוכה.

התוספות בסוכה על הגמרא 'הרואה נר של חנוכה צריך לברך' מביאים שני טעמים מדוע 'בשאר מצוות כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה' וכתבו או 'משום חביבות הנס' 'או משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצווה'. וכותבים התוספות שהטעם הראשון נייחא מפני שעל הטעם השני היה אפשר להקשות ממזוזה, מדוע מי שאין לו בית והוא רואה מזוזה שיברך.

חיבור נוסף יש בין מזוזה לנר חנוכה ששניהם מצוותן על פתח הבית. המזוזה מימין הנכנס. נר חנוכה יש אומרים מימינו של הנכנס ויש אומרים משמאלו של הנכנס. לכאורה אפשר להבין ששתי הדעות סוברות שצריך להדליק את נר חנוכה בצד ימין כמו שלמדנו 'כל פניותיו של אדם יהיו לימין' ורק מאן דאמר אחד סובר שצד ימין הוא מימין הנכנס ומאן דאמר השני סובר שצד ימין הוא מימין היוצא שהרי עכשיו אתה יוצא מהבית כדי להדליק את נר חנוכה מבחוץ.

אמנם מלשון הגמ' משמע שזה מעין ברירת מחדל היות ובצד ימין של הנכנס קבועה המזוזה אז כדאי שידליק את נר חנוכה בצד שמאל כדי שיהיה משובב במצוות. הלכה נקטינן לשמאל הנכנס כדי שיהא בעל הבית משובב במצוות, מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל.

דומה ששתי המצוות הללו, מזוזה וחנוכה הן שתי המצוות היחידות שצריך לקיים אותן על פתח הבית מבחוץ. אך יש הבדל משמעותי ביניהם, בין המזוזה לבין נר החנוכה. מזוזה היא לשמירה. כמו שמביאה הגמרא שאונקלוס הסביר לשליחי הקיסר לרומי את מהותה של המזוזה באומרו: 'מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ. ואילו הקב"ה – עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ'. המזוזה מזכירה את הקב"ה השומר על הבית היהודי. מטרתה ותכליתה של המזוזה היא כלפי פנים לשמור ולהגן על הדרים בבית.

נר חנוכה הוא לפרסומי ניסא. גם נר חנוכה הוא בפתח הבית אבל מטרתו בעיקר כלפי חוץ לפרסם לעוברים ושבים את הנס הגדול שעשה הקב"ה בניצחון המעטים על הרבים הצדיקים על הרשעים. חשוב לנו שגם הנמצאים מחוץ לבית היהודי גם הם ידעו על הנס שנעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. מפתח הבית אנו מנסים להשפיע על הרחוב. אנחנו לא יוצאים החוצה לכיכר העיר, אנחנו לא יוצאים למרכזה של רשות הרבים כדי לפרסם את הנס כדי להשפיע על הרבים. ההשפעה שלנו כלפי חוץ צריכה להיות מתוך הבית החוצה.

רבנו מאיר שמחה ב'משך חכמה' מגדיר לנו את הדברים ומבאר את ההבדל שיש בהנהגותיהם ודרכם של אבותינו אברהם ויעקב. אצל אברהם אבינו מצאנו שהוא חיפש איך להפיץ את האמונה בבורא עולם לרבים. אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים. אברהם אבינו הלך למצריים מקום החכמה והחרטומים, כדי להתווכח איתם ולקרבם לשיטתו ודרכו באמונה ובידיעת השם.

לא כן יעקב אבינו. הוא הפריד את בניו מהעמים האחרים. הוא רצה שיהיו מוגבלים בתחום מושבם. אפילו על לבן חותנו לא רצה להשפיע. הוא כעס על רחל שגנבה לו את התרפים שרצתה למנוע אותו מעבודה זרה.

על הפסוק 'וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב' מסביר הנצי"ב שרצה שעם ישראל ישכנו 'בטח' 'בדד'. 'בטח הוא במנוחת הנפש באהבה, בין אדם לחברו בלי תחרות עם שאר אומות העולם. 'בדד' הוא בלי התערבות יתירה עם אומות העולם, בדעות ובהתחתנות. אלא בדד, מובדלים ומצויינים בפני עצמם. ושתי מידות הללו הם 'עין יעקב' היינו מידתו ומבוקשו של יעקב שבניו יהיו כן'.

אחרי שיון והמתיונים קמו על עם ישראל 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' וזממו לעשות זאת על ידי 'התייונות' על ידי ההתחברות וההטמעות בתוך הגויים. ולא עלתה בידם כי חשמונאי ובניו קמו לעמוד על נפשם. קבעו חז"ל לדורות לעשות זכר לנס ההצלה על ידי הדלקת נר חנוכה.

הדלקת נר חנוכה נקבעה לדורות להדליקה על פתח הבית. לא בחוץ ברחוב. אלא דווקא מתוך הבית היהודי השמור. המוגבל והסגור. לשמר את הגבולות. השפעה על הרחוב אבל לא במחיר סיכון עצמי. זה אפשרי אם אתה נשאר נטוע בבית ד'. ההשפעה יכולה להיות גם מתוך בית ד'.

רבותינו לימדו אותנו והתוו לנו את דרכי ההשפעה והפצת התורה. בראש ובראשונה לשבת וללמוד בהתמדה כי כאשר ממלאים וממלאים את הכוס היא עולה וגולשת על גדותיה. היא בסופו של דבר תשפיע על הסביבה כולה. ההשפעה הגדולה ביותר יכולה להיעשות מתוך בית המדרש מבלי לצאת החוצה

עלינו לזכור כי המטרה אינה מקדשת את האמצעים. יש כללים איך משפיעים. לא כל דבר מותר ולא כל דבר אפשר לעשות. כל פעולה צריכה להישקל ולהימדד בדעת תורה צרופה. לא כל דבר מותר לעשות כדי לקרב רחוקים. כלל גדול לימדונו רבותינו 'עם הרס הדת לא בונים את הדת'. לא עושים עסקים עם התורה הקדושה. 'חייך קודמים'. קודם כל תדאג שח"ו לא תיכשל, שלא תיפגע. אסור לך לסכן את עלייתך הרוחנית בשביל להציל את השני.

'כי נר מצווה ותורה אור' אם נקיים מצוות בהידור ובדקדוק הדין, אם נלמד תורה בעמל ובהתמדה נהיה כמגדל אור המשפיע ומאיר לעולם כולו.

מבאר החסידות

הרב יעקב שלמה שיינברגר

אור הגנוז

ידועים דברי הקדמונים ג' עמודי עולם **הרוקח** (הלכות חנוכה סי' רכה), **המהר"ל** (נר מצוה עמ' כג ד"ה ודבר זה) והרה"ק **רבי פנחס מקאריץ** ז"ע (אמרי פנחס שער השבת אות יז), דבעת נשובב זה של הדלקת נרות חנוכה, מתנוצץ ומתגלה - אור אלוקי מאותו "אור הגנוז" שנגנז בששת ימי בראשית - להאיר נשמות ישראל.

ובמאמר שלפנינו ננסה לבאר ולהבין מהו "אור הגנוז" - מה מאיר הוא לנו, האם יכולים אנו להרגישו ולמששו בידינו? או שהוא דבר נשגב המתגלה רק לצדיקי עליון ולא לאנשים כערכינו.

בראשית דבריהו נביא את דברי חז"ל בענין "אור הגנוז", כה שנינו בגמרא (חגיגה יב.) "אמר ר' אלעזר: אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור ההפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן שנאמר (איוב לח, טו) "וימנע מרשעים אורם", ולמי גנזו? לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר (בראשית א, ד) "וירא אלקים את האור כי טוב" ואין טוב אלא צדיק שנאמר (ישעיה ג, י) אמרו צדיק כי טוב" ע"כ.

והיכן נגנז אור זה - גילה לנו **מרן הבעש"ט הק'** ז"ע - שהשי"ת גנזו בתורה הק', ובזה פירש 'ולצדיקים לעתיד לבוא' שאין הכוונה כפשוטו לימות המשיח לעתיד לבוא - אלא לצדיקים שעתידים לבוא בדורות הבאים, שע"י התורה יתגלה להם מגנזות האור הצפון בתורה הק' שעל ידה יוכלו להביט מסוף העולם ועד סופו (דגל מחנה אפרים - בראשית ד"ה וירא).

ואם לחשך אדם על אוזנך, ש"אור הגנוז" אינו אלא בעסק הנסתר ואינו קשור כלל לעבודת השי"ת, בוא וראה מה שכתב הרה"ק **רבי חיים מקאסוב** ז"ע יסוד נפלא ע"ד העבודה, באור גנוז מופלא זה.

הנה ידוע שהאדם נקרא 'עולם קטן' (תיקו"ז ק.), ו"אור גנוז" זה שנברא בששת ימי המעשה, מפקח ומאיר עיניו של אדם שיוכל להביט ולהתבונן על מצבו בעבודת השי"ת, וזהו שאמרו ז"ל "שאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו" דהיינו שהאדם מביט בעצמו "מסוף העולם - ב'עולם קטן' שלו - ועד סופו", לראות מה שפגם ומה שצריך לתקן, ולא היה העולם ראוי להשתמש בו, וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא - לדורות הבאים, שבכל דור ודור יש צדיקים שנמצא אצלם מאור הגנוז הנ"ל ר' יעוש"ד הנפלאים. (תורת חיים, פרי תרומה).

ועפ"י דבריו יבואר כמין חומר, מה שהביא **השערי תשובה** (שו"ע או"ח סי"ס תרצ"ז) בשם אחיו הגאון **רבי אפרים זלמן מרגליות** זצ"ל, לפרש הא דאנו מבקשים בכל יום (בברכת אהבת עולם) "והאר עינינו בתורתיך" שפי' שתאיר עינינו על ידי התורה"ק שהמאור שבה מחזירו למוטב, עכ"ד.

ועפ"י האמור נפלאים הדברים, שהרי ע"י לימוד התורה"ק - שבה נטמן ה"אור הגנוז" - מאירים ומתפקחים עיניו של אדם, לראות ולידע את עצמו ומצבו בעבודת השי"ת ודו"ק.

והנה כל האמור הוא בשאר ימות השנה, שאז לאו כל כי מוחא זוכה למטעם מהאי אור מופלא רום מעלה, רק צדיקי עולם קדושים וטהורים, אבל בימים מאירים אלו של ימי החנוכה, זוכה כל איש ואיש, לכל הפחות לטעימה בעלמא מהאי "אור הגנוז".

וכדאיתא בספר **בני יששכר** [-שכידוע התבטא הרה"ק **רבי יששכר דוב מבעלזא** ז"ע שבספר קדוש זה – נגנז האור הגנוז (שיח זקנים ח"ד, עמ' קצד).] ונצטט את לשונו הטהור, וז"ל: "כתב הרה"ק **בעל החקוף** ז"ל (הל' חנוכה ס' רכה): תקנו ל"ו נרות כנגד האור הראשון ששימש לאדם הראשון ל"ו שעות (עכ"ד)... והנך רואה ידידי דברי עיר וקדיש **שכל דבריו דברי קבלה מפי אליהו ז"ל**, אמר, שהארת המצוה נר חנוכה הוא מהארת אור הגנוז.

וממילא תבין כיון שבימי הנס בזמן החשמונאים דלקה המנורה באור שלא כטבע רק בנס, והנה המנורה רמוזה לחכמת התורה - הרוצה להחכים ידרים ומנורה בדרום (ב"ב כה:) אם כן על כרחך האורה באה מן האור הגנוז שנגנז בתורה, וכיון שנקבע לדורות ברוח הקודש הוא, מפני שידעו שבכל שנה יתגלה האור ההוא עכ"ל. יעוש"ד נפלאים באריכות.

המורם מדבריו שבימי חנוכה אלו מתנוצץ ומאיר אור נשגב זך וצלול מאותו "אור הגנוז" שמימי ששת ימי בראשית המאיר עיניו של אדם, וכדברי הרה"ק מקאסוב הנ"ל שע"י אור הגנוז יכול האדם להסתכל ולהביט בעצמו מסוף העולם - הקטן של עצמו - ועד סופו, לראות את עצמו ומצבו, לתקן את העבר ולקבל על העתיד.

ויסוד זה נרמז בקצירת האומ"ר בספר **שפת אמת** (שנת תרל"א), ונצטט מדבריו הנוגע לענינו: "נר חנוכה הוא מאור הגנוז, והוא מאיר בתוך החושך הגדול, וזהו שרמזו חז"ל (חגיגה שם) "שמאיר מסוף העולם ועד סופו" — שאין העלם ונסתר עומד נגד אור זה, ועל אור גנוז זה כתיב (תהלים קיב, ד) "זרח בחושך אור לישרים".

ואותו הדור שבימי יון הרשעה הלכו בחושך כמו שאמרו ז"ל (בר"ר ב, ד) "וחושך - זה יון, שהחשיכו עיניהם של ישראל", ומכל מקום אפילו בתוך החושך וההסתר הגדול שהיה להם מסרו נפשם לעבודת השי"ת – ובשכר זה זכו במדה כנגד מדה שהאיר להם ה' מ"אור הגנוז" ונשאר הארה מאור זה לימים השפלים בכל שנה ושנה".

ומסיים – השפת אמת – בהתבטאות נפלאה וז"ל: "**וכל עובד ה' צריך לשמוח בימים הללו שיש בהם הארה מאור הגנוז בעבודת השי"ת**, שכן עיקר כוונת הרשעים היה להשכיחנו תורת ה' וחוקיו, ונרות חנוכה מביאים זכירה" עכ"ל (וראה עוד מש"כ בשנת תרל"ב לליל א').

פוטו סטודיו

גל פז- רשת למוסיקה
ירושלים-ב"ב-חיפה

פוטו ציון
צילום אירועים, מצלמות וסטודיו

אחים הקר
רשת בשר למהדרין

• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •

צבי ורצברגר
בית האנרגיה

המנעולן הנאמן זאב הורוביץ
דלתות פלדה ומפתחות

לעילוי נשמת
רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר